

ISELJAVANJE IZ GORE DO 1912. GODINE

Piše: Prof. Sadik Idrizi

Prije 1912. godine, tj. do odlaska Otomanske imperije sa ovih prostora, iz Gore nije bilo znatnijeg iseljavanja. Tvrdnje pojedinih autora da „s procesom islamizacije stanovništva počinju veća iseljavanja“ nemaju naučno utemeljenje. O tome je pisao i Jovan Trifunovski, koji tvrdi da je pronašao pravoslavne iseljenike iz Gore, čiji su se preci doselili krajem XVIII i u XIX vijeku izbjegavši primanje islama. Nesporno je da je bilo pomjeranja stanovništva i iseljavanja, ali su to bile uobičajene pojave na ovim prostorima.

Trifunovski je na osnovu terenskih istraživanja utvrdio da je bilo iseljenih goranskih rodova u pološkim selima - Tearcu, Donjem Palčištu, Setolu, Siničanu, Gradecu - mahom iz Restelice i Broda. Iseljenih goranskih porodica ima i u selu Brodec, u Gornjoj Reci, kao i selu Kruša u Skopskoj kotlini.

Šefčet Hodža pominje jednu porodicu doseljenu iz Restelice u selo Topoljane u Ljumi.

Milivoj Pavlović navodi da i u selima Župe – Rečanu, Nebregoštu i Manastirici ima relativno starijih doseljenika, naročito iz Prizrenske Gore. Jedan rod u Manastirici je zadržao prezime Gorani. Pavlović je, proučavajući govor Sredačke Župe, zaključio da su uticaji i strujanje, naročito iz Gore i Tetova, „mnogo važnije nego što se obično misli“. Cvijić pominje doseljenike iz Gore i u Mušnikovu i Gornjem Selu.

Iseljenih goranskih porodica ima i u drugim kosovskim mjestima. Mnoge porodice danas nose prezime u čijoj se osnovi nalazi ime Gora. U Mamuši, u kojoj danas uglavnom žive Turci, poznata je Goranska mahala u kojoj su doseljenici iz Gore. Međutim, mještani ne znaju tačno vrijeme doseljenja.

Nekoliko porodica u Poslištu, selu nadomak Prizrena, zna da su njihovi preci doseljeni iz Restelice i Krsteca i ističu da su do prije tridesetak godina održavali rodbinske veze sa njima. I u drugim selima u okolini Žura, na obodu Šar-planine, ima doseljenika iz Gore. Milenko Filipović pominje doseljenike iz Gore u Biluši, Vljašnji, Hoči Zagradskoj i Leskovecu.

Iseljenih goranskih porodica ima i u drugim mjestima Kosova – u Davidovcu kod Štimlja, Pokleku kod Glogovca i drugim mjestima, naročito u gradskim sredinama.

Većina je asimilirana, osim što su neki zadržali prezimena Gorani, Goranci, Gora i druga koja upućuju na oblast iz koje su doseljeni njihovi preci.

Dakle, u vrijeme turske uprave bilo je pojedinačnih slučajeva iseljavanja, ali broj stanovnika koji je Gora imala do 1912. godine pokazuje da je situacija bila dosta stabilna i da prelazak na islam nije mogao biti uzrokom masovnijeg iseljavanja, već je, nasuprot, doprinio stabilizaciji i održanju stanovništva. Proces prelaska na islam u Gori je dugo trajao (od početka XVI do sredine XVII vijeka), što je suprotno tvrdnjama mnogih autora da je „islamizacija“ u Gori nasilno izvršena u vrijeme Kukli-bega i Sinan-paše. Prema historijskim dokumentima, Kukli-beg je umro 1537. godine, kada je, na osnovu turskih deftera, broj muslimana u Gori još bio neznatan.

U ovom periodu bilo je masovnijih pomjeranja stanovništva i unutar Gore zbog bolesti i velikih epidemija koje su harale na ovim prostorima. Jedna takva epidemija je zahvatila Goru krajem XVII vijeka kada su pojedina sela bila zapaljena i uništena. Bila je to kuga, bolest u narodu poznata kao „crna čuma“. I danas žive legende da su na pojedinim mjestima nekada bila naselja, kao što su Gljivnike, Gušafce, Preminje, Grmjane i druga, o čemu svjedoče historijski dokumenti kao i toponimi.

Pouzdana se zna da su u tom periodu formirana i dva sela na drugoj strani Šare – Urvič i Jelovjane - kao goranska subgrupa (danas u Makedoniji). Najveći dio stanovnika pomenutih sela zna da su njihovi preci porijeklom iz Borja, Restelice, Kukuljana, Kruševa i drugih sela s druge strane planine i da su, vjerovatno, tu doseljeni u XVII ili XVIII vijeku. Prema istraživanjima koje je 1952. godine obavio Jovan Trifunovski, 78% domaćinstava ovih sela vodi porijeklo iz Gore.